

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Академияи идоракунии назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон,
доктори имҳои ҳуқуқшиносӣ,
профессор Ғафурзода А.Д.

_____ 2023.

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба кори диссертационии Султонов Муслмон Субҳонович дар мавзӯи «Мукамалгардонии низоми идоракунии суғуртакунонии хавфу хатарҳои бонкӣ», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.07. -Молия, муомилоти пулӣ ва қарз.

Мубоҳоти муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илми эълоншуда. Таҳлили амиқи муҳтавою мундариҷаи диссертатсияи тақризшаванда нишон дод, ки воқеан кори диссертационии Султонов Муслмон Субҳонович ба бандҳои дар диссертатсия ва автореферат нишондодашудаи Шиносномаи феҳристи ихтисосҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 08.00.07. -Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мувофиқат мекунад.

Мубрамияти мавзӯ

Дар шароити имрӯза, барои бонкҳо суғурта яке аз усулҳои идоракунии хавф ба ҳисоб меравад ва имкон медиҳад, ки устувории низоми бонкӣ нигоҳ дошта, идоракунии ҳамаи зинаҳои рушди бонкҳо таъмин карда шавад. Мо зарурати суғуртаи хатарҳои бонкиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба яқчанд сабабҳо алоқаманд медонем. Яке аз онҳо васеъшавии майдони суғурта, аз қабилӣ шумораи бонкҳо, активҳо ва сармояи онҳо, зиёдшавии ҳаҷми амалиётҳои бонкӣ ба шумор меравад. Сабаби дигаре, ки бонкҳоро ба суғуртакунӣ водор месозад, афзоиш ва васеъшавии доираи қарзҳои батаъхиррафта ва мушкилситон мебошад, ки боиси муфлисшавии бонкҳо дар ҷумҳурӣ мегардад. Истифодаи суғурта дар амалияи алоҳидаи бонкӣ барои идора кардани як қисми хавфҳои бонкӣ зарур аст ва илова бар ин имкон медиҳад, ки доираи маҳсулоти бонкии пешниҳодшаванда васеъ карда шавад. Бояд гуфт, ки камбудии назарраси истифодаи суғурта дар амалияи бонкӣ афзоиши арзиши маҳсулот барои мизоч ва ё хароҷоти иловагии бонк мебошад. Бо вучуди ин, бонке, ки хавфҳои худро суғурта мекунад, дар бозори

байнибонкӣ бартарӣ пайдо карда, дараҷаи обрӯи корӣ ва эътимодро ҳам дар байни муассисаҳои молиявӣ ва ҳам аз ҷониби мизоҷони худ боло мебарад.

Маҳз масъалаҳои номбурда муҳимияти интихоби мавзӯи таҳқиқоти Султонов Муслмон Субҳоновичро ба миён гузоштааст.

Сатҳи асоснокии навовариҳои илмӣ, хулосаҳо ва тавсияҳо. Сатҳи асоснокии илмӣ ва хулосаю тавсияҳои кори диссертационӣ бо омӯзишҳои анҷомдодаи муаллиф, дақиқии маълумотҳо, кифоягии ҳаҷми маводи таҳқиқотӣ, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқот ва интишорот тасдиқ мегардад. Хулоса ва тавсияҳои дар таҳқиқоти диссертационӣ овардашударо дар фаъолияти амалӣ ҳангоми суғуртакунӣ ва имкониятҳои паст намудани хатарҳои бонкӣ ба таври васеъ истифода бурдан мумкин аст. Онҳоро, инчунин, Бонки миллии Тоҷикистон ва дигар бонкҳои тиҷоратӣ барои такмили қонунгузорӣ ва таҳияи тадбирҳо дар соҳаи фаъолияти бонкӣ истифода бурда метавонад.

Навгонии илмии таҳқиқот аз он иборат аст, ки аз тарафи унвонҷӯ хусусиятҳои асосии суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ муайян ва роҳҳои такмилдиҳии ҳамкориҳои ташкилотҳои суғуртавӣ бо бонкҳои тиҷоратӣ дар самти паст намудани хавфу хатарҳои бонкӣ дарёфту асоснок карда шудааст. Натиҷаҳои зеринро ҳамчун унсури навгонии илмидошта нишон додан мумкин аст:

1. Таърифи муаллифии суғуртаи хавфу хатарҳои бонкӣ дар чунин шакл пешниҳод шудааст: «суғуртакунии хавфу хатар дар бонкҳои тиҷоратӣ сари вақт бартараф ва пешгирии эҳтимолияти ҳодисаҳои номатлубе мебошад, ки ба иҷрои вазифаҳои амалиётӣ ва ноил шудан ба ҳадафҳо ҳалал мерасонанд».

2. Унвонҷӯ суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкиро тасниф карда, усулҳои зерини идоракунии онро: диверсификация, лимитикунонӣ (маҳдудкунӣ), тақсимооти хавф, ҳечиронӣ, захиракунии пешниҳод намуда, дар заминаи омӯзиши таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ оид ба суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ ҷорӣ намудани намудҳои суғуртаи масъулияти топ-менечерҳои бонкҳо, суғуртаи қарзҳои ипотекӣ, суғуртаи пасандозҳоро тавсия кардааст.

3. Диссертант вазъи муосири суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкиро дар кишвар дар асоси нишондиҳандаҳои сохтори тавозуни бонкҳои тиҷоратӣ аз қабилӣ ҚСК «Бонки Эсхата» ва ҚСП «Спитамен бонк», динамикаи ташкилотҳои суғурта, нишондиҳандаҳои фаъолияти молиявии иқтисодии молиявии ташкилотҳои суғуртавӣ, воридоти ҳаққи

суғуртави аз рӯи шаклҳои суғурта, уҳдадорихои ба зиммагирифтаи ташкилотҳои суғуртавиरो таҳлил ва арзёбӣ кардааст;

4. Дар диссертатсия камбудӣ ва мушкилоти ҷойдошта ба монанди мавҷуд набудани омори боэътимод оид ба зиёни фаъолияти бонкҳои тиҷоратӣ, сатҳи нокифояи пардохтпазирии ширкатҳои суғуртави, набудани ширкатҳои азнавсуғуртакуни, эътимоди пасти аҳоли ба ташкилотҳои суғурта, беҳабарии аҳоли нисбати фаъолияти ширкатҳои суғуртави, усулҳои нодурусти идоракунии суғуртаи хавфҳои бонкӣ, ҳамкориҳои сусти байни бонкҳои тиҷоратӣ ва ташкилотҳои суғуртави, мавҷуд набудани ташкилотҳои суғуртаи мутақобила, норасоии мутахассисони соҳаи суғурта ошкор карда шудаанд.

5. Муаллиф дар таҳқиқоти анҷомдодааш самтҳои афзалиятноки суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкиро муайян карда, вобаста ба оно модели регрессионии арзёбии қарзҳои ипотекиро таҳия ва пешниҳод кардааст. Дар ҳолати истифодаи модели регрессионии арзёбии қарзҳои ипотекаӣ муаллиф ба чунин хулоса омадааст, ки байни қарзҳои ипотекаӣ ва омилҳои таъсиррасон - сандуқи қарзӣ ва даромади пулии аҳоли робитаи қолинеарӣ вуҷуд дорад ва ҳангоми ба як воҳид зиёд шудани сандуқи қарзӣ ва бетағйир мондани даромади пулии аҳоли, қарзҳои ипотекаӣ ба ҳисоби миёна ба андозаи 0,0125 воҳид зиёд гардида, дар мавриди ба як воҳид зиёд шудани даромади пулии аҳоли ва бетағйир будани сандуқи қарзӣ, қарзҳои ипотекаӣ ба ҳисоби миёна ба 0,0013 воҳид афзоиш меёбад.

6. Дар таҳқиқот барои рушди минбаъдаи самараноки суғуртакунонии хавфу хатарҳои бонкӣ бо дарназардошти иқтидор ва дурнамои онҳо стратегияи ҳамкориҳои ташкилотҳои суғуртави бо бонкҳои тиҷоратии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия шудааст.

Саҳми илмӣ довталаб дар ҳалли масъалаи илмӣ ё коркарди проблемаи илмӣ бо арзёбии аҳамияти он. Таҳқиқи мундариҷаю муҳтавои диссертатсияи баррасишаванда кори баитмомрасида будани онро собит сохт. Диссертатсия аз сарсухан, се боб, нуҳ зербоб, 26 ҷадвал, 15 расм, 2 диаграмма, хулоса ва пешниҳод ва бо истифода аз 193 сарчашма таҳия карда шудааст ва дар 172 саҳифаи ҷопӣ баён гардидааст.

Дар муқаддима мубрамии мавзӯ асоснок карда шуда, дараҷаи таҳқиқи он, робитаи мавзӯ бо асноди барномави муайян карда шуда, мақсад ва вазифагузорӣ сураат гирифтааст ва бандҳои минбаъдаи дахлдор тибқи талаботи мавҷуда оварда шудаанд.

Дар боби аввали диссертатсия, ки «Асосҳои назариявии суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ» номгузори шудааст, масоили марбут ба Ҷанбаҳои назариявии суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ, таснифоти суғуртакунии хавфҳои бонкӣ ва усулҳои идоракунии он ва таҷрибаи мамлакатҳои хориҷа оид ба суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ мавриди баррасӣ ва таҳлили муаллиф қарор гирифтаанд (Саҳ.12-61).

Боби дууми диссертатсияи тақризшаванда ба таҳлили вазъияти имрӯзаи суғуртакунонӣ ва ҳолати идоракунии хавфу хатарҳои он дар бонкҳои тиҷоратии Ҷумҳурии Тоҷикистон бахшида шудааст. Муаллиф дар доираи ин боб хусусиятҳои асосии суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкиро омӯхта, суғуртакунонии хатарҳои бонкиро таҳлил ва арзёбӣ намуда, мушкилотҳои асосии суғуртакунии хатарҳои бонкиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян кардааст (С.62-102).

Дар боби сеюми диссертатсияи баррасишаванда муаллиф кӯшиш кардааст, ки роҳҳои асосии такмили суғуртакунонии хавфу хатарҳои бонкиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дарёфт намояд. Чунончи, дар зербоби аввали қор роҳҳои ҳалли мушкилоти ошкоршудаи суғуртакунии хатарҳои бонкӣ нишон дода шудаанд. Интиҳоби самтҳои афзалиятноки суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ ва дурнамои он дар зербоби дууми боби се ва дар ниҳоят, роҳҳои такмилдиҳии ҳамкориҳои ташкилотҳои суғуртавӣ бо бонкҳои тиҷоратӣ дар самти паст намудани хавфу хатарҳои бонкӣ дар зербоби сеюм нишон дода шудаанд (С.103-147).

Дар қисмати хотимавии қори баррасишаванда хулосаҳои асоснок бо истинод ба интишороти доғалаб ҳамчун натиҷаҳои асосии диссертатсия ва тавсияҳои оид ба истифодаи амалии онҳо оварда шудаанд (С.148-153).

Ҳамаи давраҳо ҷиҳати иҷрои нақшаи қории илмӣ: аз ҷумла интиҳоб ва таҳияи мавзӯ, асосноккунӣ ва мубрамияти он, мақсади гузошташуда ва нақшаи қории иҷрои вазифаҳои он бо иштироки бевоситаи муаллиф гузаронида шудааст. Мазмуни асосии диссертатсия аз тарафи муаллиф дар дар конференсияҳои илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ (солҳои 2010-2020) пешниҳод гардида, дастгирӣ ёфтаанд. Аз ҷумла дар конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ дар мавзӯи «Рушди гидроэнергетика - Рушди Тоҷикистон» (20-уми декабри соли 2020) дар Донишқадаи энергетикӣ Тоҷикистон, конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ дар мавзӯи «Истифодаи самараноки захираҳои обӣ ва нақши он дар рушди соҳаҳои хоҷагии халқи давлатҳо» бахшида ба

Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028 баҳои мусбат гирифтаанд. Аз рӯи натиҷаҳои таҳқиқот 10 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 7 мақолаи он дар нашрияҳои аз тарафи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшаванда ба нашр расидааст.

Эродҳо ба кори диссертатсионӣ. Дар баробари ҷанбаҳои мусбӣ дар диссертатсия баъзе камбудихо низ ба назар мерасанд, ки ба инобат гирифтани онҳо барои таҳқиқотҳои ояндаи диссертант самаранок арзёбӣ мегарданд:

1) Дар зербоби 1.1. муаллиф бояд суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкиро мавриди таҳлилу баррасӣ қарор медед, аммо матн бештар ба хатарҳои бонкӣ бахшида шудааст.

2) Дар зербоби 2.3. мушкilotҳои нишондодаи муаллиф пурра ва мукамал мешуд, боз ҳам аҳамияти илмии рисолаҳо бой мегардонид.

3) Дар зербоби 3.1. роҳҳои ҳалли мушкilotи ошкоршудаи суғуртакунии хатарҳои бонкӣ боз ҳам такмил меёфт, ба мақсад мувофиқ мебуд.

4) Хулоса ва тавсияҳо каме қоркард мебошанд.

Қобили қайд аст, ки камбудихои пешниҳодгардида хислати ҷузъӣ дошта, мазмун ва баҳои воқеии рисолаҳо тағйир намедиханд.

Тасдиқи инъикоси натиҷаҳои кори диссертатсионӣ дар нашрияҳои илмӣ. Баррасии диссертатсия нишон дод, ки вобаста ба натиҷаҳои таҳқиқот муаллиф дар умум 10 мақолаи илмӣ, аз ҷумла, 7 мақола дар нашрияҳои тақризшавандаи аз тарафи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшуда ба нашр расонидааст.

Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ, ки барои он ба довталаб додани дараҷаи илмӣ дархостшаванда мумкин аст.

Нуқтаҳои асосии илмӣ диссертатсияро метавон ба сифати асоснокии назариявӣ-методологии таҳқиқоти минбаъда ва ҳалли амалии он ба бартараф намудани мушкilotҳои асосии суғуртакунии хатарҳои бонкӣ истифода бурд. Дар самти роҳҳои ҳалли мушкilotи ошкоршудаи суғуртакунии хатарҳои бонк тавсияҳои мушаххас пешниҳод шудаанд, ки онҳоро ҳамчун шарт ва заминаи такмили суғуртакунии хатарҳои бонк истифода бурдан мумкин аст. Инчунин аҳамияти амалии таҳқиқот иборат аз он аст, ки натиҷа ва хулосаҳо, аввалан, метавонанд ба мақсади баланд бардоштани суғуртакунии хатарҳои бонкӣ, баъдан ба мақсади такмили ҷараёни таълим дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ дар

курсҳои зерин ба монанди: ««Суғурта», «Фаъолияти бонкӣ», «Хавфҳои қарзӣ», «Хатарҳои бонкӣ» «Молия» мавриди истифода қарор гиранд.

Мутобиқати таҳассуси илмӣ довталаб ба дараҷаи илмӣ. Мавзӯ ва мазмуни кори диссертатсионии Султонов Мусулмон Субҳонович аз рӯи шаҳодатнома ба ихтисоси 08.00.07. -Молия, муомилоти пулӣ ва қарз, инчунин, ба талаботи Феҳристи ихтисосҳои кормандони илм дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (рамзи ихтисосҳо: соҳаи илм, гурӯҳи ихтисосҳо, ихтисос; соҳаи илме, ки аз рӯи он дараҷаи илмӣ дода мешавад), ки бо талаботи тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз «30» июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидааст, мувофиқат мекунад.

Мутобиқати автореферат ба муқаррароти асосии диссертатсияи илмӣ. Автореферат ва мақолаҳои ба нашр расонидаи муаллиф мазмун ва мундариҷаи асосии диссертатсияро фарогир мебошанд ва ба талаботи муқаррарнамудаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, қорҳои интишоркардаи муаллиф иқтибосҳои илмӣ ва хулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия ҷойдоштаро дар худ инъикос мекунанд.

Хулосаи умумӣ оид ба кори диссертатсионӣ. Диссертатсияи номзадии Султонов Мусулмон Субҳонович дар мавзӯи «Мукамалгардонии низоми идоракунии суғуртакунонии хавфу хатарҳои бонкӣ», ки ба ҳимоя барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз пешниҳод гаштааст, кори мустақилона анҷомдодаи унвонҷӯ маҳсуб ёфта, арзиши баланди илмӣ дорад.

Дар маҷмӯъ, кори диссертатсионии Султонов Мусулмон Субҳонович дар мавзӯи «Мукамалгардонии низоми идоракунии суғуртакунонии хавфу хатарҳои бонкӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз пешниҳод гаштааст, рисолаи илмӣ анҷомёфта дорои хислату мазмуни илмию амалидошта буда, ба талаботи «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он - Султонов Мусулмон Субҳонович сазовори дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси ихтисоси 08.00.07. -Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мебошад.

Субхонович сазовори дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.07. -Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мебошад.

Такриз дар ҷаласаи кафедраи идораи давлатӣ ва иқтисоди миллии Академияи идоракунии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳокима ва тасдиқ карда шудааст (с/м №11, аз 10 июни соли 2023).

Натиҷаи овоздиҳӣ:

Тарафдор - 26

Зид – нест

Бетараф - нест

Раиси ҷаласа,

н.и.и., дотсент, мудири кафедраи идораи давлатӣ ва иқтисоди миллии Академияи идоракунии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Асоев М.М.

Ташхисгар,

д.и.и., профессори идораи давлатӣ ва иқтисоди миллии Академияи идоракунии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Набиев Т.Т.

Котиби ҷаласа,

н.и.и., дотсенти кафедраи идораи давлатӣ ва иқтисоди миллии Академияи идоракунии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Бобошохзода Ш.М.

Имзоҳои Асоев М.М., Набиев Т.Т. ва Бобошохзода Ш.М.-ро тасдиқ менамоем.

Сардори раёсати кадрҳо, коргузори ва корҳои махсуси АИДНПҚТ

Ҳамидов Ш.Б.

Суроға: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, к. Саид Носир 33,
Академияи идоракунии назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.
Тел.:(+992) 224-17-86
E-mail: info@apa.tj